

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ГРУП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Постановка проблеми. Завдання вищої освіти України полягає у формуванні творчої особистості майбутнього фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, самоорганізації та самоствердження. Методом навчання й самоосвіти, передумовою дидактичного взаємозв'язку різних методів є самостійна робота студентів [3, С. 249]. Відомо, що в пам'яті людини залишається 10 % почутого, 50 % побаченого та 90 % від того, що виконано самостійно. Це передбачає необхідність орієнтації на активних методах оволодіння знаннями, перехід від потокового до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості студентів.

Концепція розвитку та застосування самостійної роботи студентів (СРС) означає принциповий перегляд організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ), у якому співвідношення між аудиторною і самостійною роботою змінюється на користь останньої. Як зазначають І. Ф. Прокопенко та В. І. Євдокимов, така насиченість самостійної роботи приведе до підвищення ефективності навчання, якщо її розглядати у взаємозв'язку з індивідуалізацією і диференціацією навчання. В іншому разі, отримавши багато часу для самостійної роботи, студенти використовують його не за призначенням [7, С. 63].

Ефективність СРС залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів: змісту й складності її завдань, педагогічного управління, рівня знань і загального розвитку студентів, їх інтелектуальних навичок і вмінь, мотивів і установок, способів і прийомів навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань стану розвитку та застосування СРС на практиці засвідчив, що на сьогодні не має чіткого визначення обсягів та видів навчальних завдань для самостійної роботи. Завдяки переходу до Болонської системи освіти, українські ВНЗ мають можливість перегляду та вдосконалення навчальних програм та планів з метою вивільнення часу як викладачів, так і студентів від потокових лекційних та практичних аудиторних занять на самоосвіту перших та наступних. Але у більшості студентів недостатньо сформовані навички самостійної роботи. Наслідком цього є невисока результативність та відсутність інтересу до завдань для самостійного опрацювання.

Проблема управління та застосування СРС знайшла відображення в роботах видатних педагогів та психологів (П. І. Підкасистого, А. М. Алек-

сюка, С. Г. Заскалети, М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибовича, І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимова, Г. Ф. Пономарьової, В. В. Луценко, Т. П. Агапової, О. Є. Трофімової, Б. П. Єсіпова, В. Володько та інших). Ці автори розкривають сутність самостійної роботи, її види і форми, дидактичні та лінгводидактичні принципи, визначають роль та функції у загальній системі підготовки фахівців.

Багатоплановість наукового доробку залишила ще *невирішеними деякі питання*, а саме: дослідження впровадження СРС у систему довузівської підготовки студентів-іноземців, ефективність самостійної роботи студентів-іноземців груп довузівської підготовки при вивченні мови та природничо-наукових дисциплін.

Саме тому *метою статті* є аналіз факторів сучасного стану довузівської підготовки студентів-іноземців, які впливають на ефективність самостійної роботи студентів-іноземців груп довузівської підготовки (СРСІГДП), доцільність її впровадження для студентів-іноземців груп стандартного заїзду й пізнього заїзду (СІГПЗ), дослідження традиційних та інноваційних форм СРС.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вимоги до студентів-іноземців ВНЗ та майбутніх іноземних фахівців потребують від викладачів факультетів довузівської підготовки зосередження зусиль на проблемі мовної та фахової підготовки СІГДП з метою формування в них культурної, соціально-психологічної, професійної та комунікативної компетенції, мотивації до навчання та науково-дослідницької діяльності. Розподіл СІГДП за фахом навчання (інженерно-технічним, медико-біологічним, економічним та гуманітарним) обумовлює доцільність застосування фахових завдань з СРС, що забезпечить вирішення наступних взаємопов'язаних завдань довузівської підготовки в цілому:

- *формування професійної мови СІГДП* – процес, у ході якого відбувається оволодіння функціями й видами мовлення, стосовно до спеціальності [3, С. 312]. Успішне формування професійної мови СІГДП забезпечується реалізацією низки умов. СІГДП слід наслідувати викладачам, тренуватися в правильній вимові слів і їх сполучень відповідно до норм сучасної української/російської мови. Самоконтроль і самооцінка емоційної виразності, голосності, точності і ясності мови спеціальності виробляється на основі вказівок викладачів і взаємооцінок студентів. Використання медіо- і аудіотехніки для запису, прослуховування й перегляду виступів може також служити засобом удосконалювання мовлення. Успіх процесу формування професійної мови СІГДП багато в чому обумовлюється їхньою самостійною роботою над мовою: вільно висловлюватися, звертатися до словників, зустрівши незнайоме слово, запам'ятовувати яскраві вирази, усу-

вати дефекти вимови та інше. Треба підтримувати прагнення студентів до чіткого мовного оформлення своїх думок, до ведення записів лекцій, тому що за цим дійсно осмислюється те, що може бути виражене словами;

- *формування у СІГДП творчого професійного мислення* – процес, у ході якого на основі певних визначених знань, наукових фактів, їх засвоєння й застосування, активної діяльності відбувається розвиток операційних процесів, видів і форм мислення, а також якостей розуму відповідно до завдань і умов професійної діяльності [3, С. 314]. У процесі СРС дається завдання розібратися в новому матеріалі, знайти головне, зіставити раніше засвоєні знання з такими, що, набуваються, застосувати знання до розв'язання практичних питань. Корисно підтримувати у СІГДП установку на самостійність, оригінальність, пошук нестандартних підходів до розв'язання практичних завдань.

Навчання СІГДП передбачає використання різноманітного спектра СРС, як традиційних, так і інноваційних її форм. Доцільними до використання у довузівської підготовці студентів-іноземців є такі *традиційні* типи СРС (теорія Підкасистого П. І.):

- *самостійна робота за зразком* (робота виконується на основі зразка, докладної інструкції, тому рівень пізнавальної активності та самостійності не виходить за межі репродуктивної діяльності);

- *реконструктивна самостійна робота* (інтелектуальні та практичні дії студентів на реконструювання, перетворення навчальних текстів та наявного досвіду вирішення завдань, що пропонуються для самостійного виконання);

- *самостійна робота варіативного типу* (пізнавальна діяльність та самостійність студентів виражається у виконанні узагальнень під час аналізу проблемної ситуації, у відмежуванні суттєвого від другорядного; під час виконання роботи такого типу відбувається накопичення нового досвіду діяльності);

- *творча самостійна робота* (пізнавальна активність та самостійність студента досягає найвищого рівня, студент отримує принципово нові для нього знання, цінності матеріальної та духовної культури) [6, С. 112].

Всі типи СРС потребують підготовки СІГДП до сприйняття і успішного проведення СРС та задля досягнення очікуваного результату та її організації та управління з боку викладачів та адміністрації ВНЗ.

На думку Євдокимова В. І. та інших видатних педагогів, єдність, узгодженість, взаємозв'язок усіх етапів самостійної діяльності студентів та змін, удосконалення, розвиток цих етапів, забезпечується за допомогою функцій управління СРС [5; с. 106]. Організація та впорядкування, узгодженість і послідовність спільних дій викладача і студентів – невід'ємна умова досягнення намічених кінцевих цілей. Науковці пропонують наступні етапи педагогічного управління СРС. Зв'язок між етапами та функціями відображає таблиця 1.

Таблиця 1 – Педагогічне управління самостійною роботою студентів

Етапи організації СРС	Функції управління самостійною роботою студентів		
	<i>Мотиваційна</i>	<i>Регулююча</i>	<i>Контролююча й оцінююча</i>
1	2	3	4
I Прийняття самостійної роботи (завдання)	Визначення рівня готовності до виконання самостійної роботи та визначення рівня сформованості навчальної мотивації. Спонування студентів проявити внутрішню активність і прийняти цілі та задачі навчання як особистісно значущі.	Виявлення рівня підготовки студентів і їхнього суб'єктного досвіду. Встановлення можливих труднощів і визначення рівня самостійності та організованості студентів. Аналіз взаємовідносин студентів, викладача і педагогічного середовища	Оцінка організованості та інших особистісних характеристик студентів, що відображають їхнє ставлення до самостійної роботи. Визначення готовності студентів до самостійної роботи та самоконтролю.
II Прогнозування результату	Стимулювання дій, спрямованих на передбачення кінцевого результату.	Побудова образу цілі та способів, необхідних для її досягнення.	Порівняльна оцінка різних варіантів досягнення обраної цілі самостійної діяльності.
III Планування самостійної роботи	Визначення предметного змісту самостійної діяльності з позицій наявного суб'єктного досвіду та особистісної значущості. Вибір способів стимулювання пізнавальної сфери студентів.	Підготовка диференційованих самостійних робіт. Визначення послідовності виконання самостійних робіт. Вирішення питання про форми подання допомоги студентам при виконанні ними самостійних робіт	Вибір стратегій і тактик оцінювання ходу і результатів самостійної роботи студентів. Розробка контрольних завдань і форм контролю самостійної роботи студентів.
IV Реалізація особистісних стратегій навчання	Застосування безпосередніх і опосередкованих впливів, що мотивують самостійну роботу.	Організація індивідуальної форми навчальної діяльності, подання студентам допомоги при виконанні самостійних робіт. Установлення міжособистісної взаємодії і взаєморозуміння. Організація навчання як діалогу.	Здійснення контролю на кожному етапі самостійної діяльності та корекції учбових дій. Оцінка самостійної діяльності.
V Підсумковий аналіз й оцінка самостійної роботи студентів	Підтримка впевненості студентів у власних силах і виборі способів формування власного підходу з урахуванням суб'єктного досвіду кожного студента. Визначення досягнень у навчальній мотивації студентів.	Аналіз причин успіхів і невдач самостійної роботи. Моделювання особистісного підходу до кожного студента. Планування виконання наступних самостійних робіт.	Визначення рівня засвоєння знань, сформованості навчальних дій, характеру особистісних змін та їх оцінка.

Управлінськими діями викладачів при організації СРС дослідники вважають наступні: постановка цілей самостійної діяльності, педагогічне діагностування, прийняття самостійного завдання, прогнозування наслідків самостійної діяльності, планування самостійної діяльності, співробітництво, протистояння, організація, інформаційна взаємодія (комунікація), регулювання, мотивація, переконання, вимога (примус), контроль, робота з обдарованими, нововведення, ризик. Застосування всіх управлінських дій не є догмою. Викладач обирає окремі з них, доцільні до цілей та завдань навчання та особистостей СІГДП.

Сталий розвиток та зміни у психо- та профоформі сучасного студента-іноземця ВНЗ та майбутнього фахівця, зокрема, потребують постійного вдосконалення методів, принципів та технологій навчання. Університети мають дати іноземному студенту не стільки класичні знання, скільки навички навчання й уміння та можливості їх використання, поповнення протягом усього життя. З кожним роком труднощі організації довузівської підготовки іноземних громадян складаються не тільки в скороченні термінів навчання з десяти місяців, передбачених навчальним планом, до шести, а іноді й до п'яти місяців, але й у недостатніх для подальшого навчання у ВНЗ знаннях, уміннях і навичках СІГДП. У процесі дослідження формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ на базі НТУ «ХП» було проведено анкетування-опитування (за авторською методикою Сладких І. А.). Дослідницько-експериментальна робота проводилась щорічно двома етапами – у перші три місяці, та в останні 2 тижні навчання впродовж 2006–2011 навчальних років. Контингент СІГДП – громадяни КНР, В'єтнаму, Лівану, Йорданії, Сирії, Марокко, Лівії, Тунісу, Судану, Кот-д'Івуару, Камеруну, Конго, Кенії, Іраку, Ірану та Туркменістану. Середній вік респондентів – 23,5 рік (від 17 до 30 років), 12 % жіночої статі, 88 % чоловічої статі. У дослідженні брали участь 629 СІГДП факультету міжнародної освіти НТУ «ХП» різних напрямів навчання. Наведена методика спрямована на діагностику ціннісно-особистісного, соціопсихо-фізіологічного компонентів готовності СІГДП до навчання у ВНЗ.

В блоку опитувальника, що спрямований на діагностику академічної адаптації СІГДП, містяться 12 запитань. Розглянемо деякі, за відповідями на які ми можемо зробити висновки щодо форм організації СРСІГДП: *«Вам подобається навчатися: а) за підручником, б) викладач пише й пояснює на дошці, в) за допомогою комп'ютера»*. Студентам було запропоно-

вано вибрати правильні відповіді. Аналіз першого етапу анкетування показав наступне: за підручником бажають навчатися 4 % СІГДП; 99,8 % – подобається навчатися, коли викладач пише на дошці; 3,7 % – бажають навчатися за допомогою комп'ютера. При аналізі другого етапу були відмічені зміни прихилення СІГДП з «навчання за підручником – 2,6 %» до «навчатися за допомогою комп'ютера – 3,9 %». Бажають навчатися, коли викладач пише й пояснює на дошці так саме 99,8 %. «Вам вчитися: а) легко, б) важко, в) ще не зрозумів(ла)» на першому етапі поділили відповіді майже порівну: вчитися легко – 36,2 %, важко – 34,3 %, ще не зрозуміли – 29,5 %. Результати другого етапу: вчитися легко – 28,6 %, важко – 69,2 %, ще не зрозуміли – 2,2 %. Питання «Вам подобається працювати з а) підручниками, б) словниками, в) іншою навчальною літературою» та «Ви відвідуєте бібліотеку а) факультету, б) університету, в) іншу» на обох етапах дослідження показали майже 90 % негативних відповідей.

Результати опитування надають змогу зробити висновок: СІГДП, не зважаючи на хист до навчання мають бажання до особистісного академічного спілкування з викладачем протягом усього навчального року. Прихилили СІГДП до використання комп'ютерних та медіатехнологій наприкінці навчання пов'язані з вивченням у II семестрі навчальної дисципліни «Основи інформатики» та усвідомленням можливостей та використанням сучасних інформаційних технологій під час підготовки до проведення студентських конференцій та концертів.

Отже, інноваційними формами СРСІГДП вважаємо:

- *самотійну роботу з викладачем (СРВ)*, коли викладач має бути постійно присутній у якості консультанта та організатора задля корегування дій СІГДП. Такий вид СРС доцільно впроваджувати у навчанні СІГПЗ, що сприятиме активізації навчального процесу при обмеженні терміну навчання.

- *самотійна дистанційно-мультимедійна робота (СДМР)*, коли СІГДП виконує практичні завдання за допомогою комп'ютерних технологій, прослуховує аудіоуроки та використовує інформаційні технології в науковій діяльності. Такий вид СРС доцільно впроваджувати під час канікул, карантину та небажано у групах пізнього заїзду (задля передбачення втрати щойно надбаних практичних навиків спілкування мовою навчання).

Загальні висновки. Доцільність впровадження та ефективність СРСІГДП може бути лише за умов постійного вдосконалення її традицій-

них та інноваційних форм. Факторами корегування СРСІГДП вважаємо аналіз сучасних потреб суспільства до іноземного фахівця та стан готовності до навчання студента-іноземця. *Перспективою подальших досліджень є розробка інноваційних курсів з навчальних дисциплін довузівської підготовки студентів-іноземців за всіма напрямками навчання.*

Список літератури: 1. Бурденюк Г. М. Управление самостоятельной учебной деятельностью при обучении иностранным языкам. – Кишинев, 1988. – 132 с. 2. Володько В. М. Самостійна пізнавальна діяльність студентів: метод. реком. / Володько В. М., Дмитрик І. С., Іванова В. – К.: ІСДО, 1993. – 52 с. 3. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь: личность, образование, самообразование, профессия / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн.: «Хэлтон», 1998. – 399 с. 4. Єсипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. – М.: Гос. Учпедиз, 1961. – С. 15. 5. Ефективність навчання студентів: навч. посіб. / [Євдокимов В. І., Пономарьова Г. Ф., Луценко В. В. та ін.]; за ред. В. І. Євдокимова. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2004. – 222 с. 6. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов. Учебное пособие. – М.: Педаг. Общ-во России, 2004. – 112 с. 7. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посібник. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Харків: Колегіум, 2006. – 224 с.